

ТИЛ – МИЛЛАТ КҮЗГУСИ

“Хар бир миллатнинг дунёда борлигини кўрсатадурган ойнаи ҳаёти тил ва адабиётидур. Миллий тилни йўқотмак миллатнинг руҳини йўқотмакдур”.

Абдулла Авлоний

Инсон ер юзидаги энг олий даражада тараққий этган мавжудот саналади. Инсонга табиат томонидан ато этилган сифатлар, имкониятлар жуда кўп ва беҳисоб. Ана шундай имкониятлардан бири бу унинг тилидир. Тил – алоқа-аралашувнинг энг муҳим ва бетимсол воситаси сифатида инсонлар ҳаётида бекиёс даражада амалий аҳамиятга эга. Одамлар ана шу тил воситасида бир-бирлари билан сұхбатлашадилар, фикр бериб, фикр оладилар. Минг афсуски, ҳамма ҳам ўзи учун берилган бу чексиз имкониятдан – тилдан ўринли фойдалана олмайди. Ҳаётимизда хушмуомала, ширинсўз одамлар билан биргаликда сўзлашиш маданиятидан йироқ, дағал ва қўпол сўзли кимсалар ҳам тез-тез учраб туради. Одамнинг улар билан сұхбатлашишдан юраги безиллайди, чунки бу тоифадаги кишилар ўринсиз гап-сўзлари билан сұхбатдошининг дилига озор етказади. Шу ўринда халқимиз томонидан айтилган “Тиф яраси битади, аммо тил яраси битмайди” деган мақолда ҳам бир олам маъно бор, аслида. Тил ўқув ва билимнинг таржимони ҳамдир. Кишига рўшнолик, яхшилик ва эзгуликлар тил туфайли келади. Қадр-қимматни ҳам, обрў-еътиборни ҳам киши тил орқали топади. Тили ширин одамларнинг сўзи дилимизга худди мойдек ёқади, тили заҳар инсонларнинг сўзи эса дилни жароҳатлади. Тилдан мулоқот давомида қай йўсинда фойдаланиш ўзимизга боғлиқ, бироқ шуни унутмаслигимиз лозимки, тил – дил қулфининг калити.

Юқорида маърифатпарвар Абдулла Авлоний таъкидлаганлариdek, тил ва адабиёт ҳар бир миллат, ҳар бир халқнинг дунёда борлигини кўрсатадиган кўзгуси, ойнаи ҳаётидир.

Миллий тилни йўқотиш миллатнинг руҳини йўқотишdir. Чиндан ҳам, бирор давлат ёки мамлакатнинг номини тилга олганимизда, энг аввало, ўша давлатдаги миллат вакиллари кўз олдимида гавдаланади. Ўша инсонларнинг қайси миллатга мансуб эканлигини эса уларнинг урфодатлари, феъл-атворлари, маданияти ва энг асосийси ўзларининг она тиллари белгилаб беради. Халқнинг, миллатнинг ўзлигини намоён этишда тилнинг ўрни ва аҳамияти бекиёсdir. Тил – халқнинг, миллатнинг энг буюк қадриятларидан бири. Шунинг учун халқнинг озодликка, ўзлигини англаб этишга интилишида тилнинг қадрини тиклаш, нуфузини ошириш муҳим ўрин тутади. Шу туфайли ҳам, Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг 1989 йил 21 октябрда бўлиб ўтган сессиясида она тилимизга давлат тили мақомини бериш тўғрисидаги қонун қабул қилинди. Мана 31 йилдирки, ҳар йили ана шу кунни тил байрами сифатида нишонлаймиз. Зеро, бу шодиёна ўзлигимиз ҳамда миллийлигимиз нишонасидир.

Бироқ ўз тилини ўз онасиdek асраб-авайлаб, ҳурмат қилиш ўрнига вақтини ҳуда-бехуда сарфлаб, юқорида айтиб ўтилган сўзларнинг маъносини ҳали-ҳанузгача чақаолмаётган ёшлар ҳам орамизда бор, афсуски. Тил ўрганган яхши, албатта, лекин сўзлаётган вақтида ўзининг “маданиятли” эканлигини кўрсатиш учун 3-4 хил тилдаги сўзларни маъноси бир-бирига тўғри келмаса ҳам қўшиб-чатиб гапириш бу, аслида, ўз тилига нисбатан маданиятсизлик ҳисобланади. Бу унинг ўша 3-4 тилни мукаммал билишини эмас, аксинча, бирорта тилни ҳам тўлиқ билмаслигини англатади. Ҳар бир тилни ўз ўрнида қўллаб, ўша тилда гаплашадиган миллат вакилларини ҳурмат қилишни ўрганайлик. Ахир, Навоий бобомиз ҳам “Тилга ихтиёrsiz – элга эътиборсиз” деб бежизга айтимаганлар. Ўзбек романчилигининг асосчиси бўлмиш Абдулла Қодирий мақолаларидан бирида “Ўзбек тили камбағал эмас, балки ўзбек тилини камбағал дегувчиларнинг ўзи камбағал. Улар ўз нодонликларини ўзбек тилига тўнкамасинлар”, – деган фикрни айтади. Мана тилга бўлган чин муҳаббат. Ана шу муҳаббат орқали ўзбек адабиётида, ўзбек тилида илк роман вужудга келган. Биз нима қиласяпмиз? Асар ёзиш у ёқда турсин, ўз тилимизда тўғри гаплаша олмаяпмиз. Ўз тилимизни онамиз сингари ҳурмат қилайлик. Сўзлаётганимизда билиб сўзлайлик. Чунки Жалолиддин Румий айтиларидек, “Сўз инсоннинг қиймати қадар қадрлидир”. Сўзим сўнггида шуни айтиб ўтишим жоизки, она тили кўхна тарихимиз, дин-у диёнатимиз, халқимизга хос дунёқараш, ҳис-туйғулар эволютсиясини кўрсатадиган, аждодлар меросини авлодларга етказадиган миллатимиз кўзгусидир.

2020-10-29 19:56:56